

II.

Druhé přikázání

Tu ne travailleras pas

NEPOSKVRNÍŠ SE PRACÍ

„Život není samá práce. Kdo příliš pracuje, nakonec se zblázní.“ To nejsou slova nějakého francouzského anarchisty, bohéma či aristokrata. To řekl prezident Charles de Gaulle svému tehdejšímu ministru kultury Andrému Malrauxovi. Jaký to státnický výrok!

Francouzi o sobě říkají, že pracují, aby žili, kdežto Anglosasové žijí jen pro práci. Tím chtějí říct, že přijít po našem do kanceláře v pět ráno, vynechat oběd a zůstat až do půlnoci, jen aby se dojednal ten kšeft s New Yorkem, je snad podle našeho názoru záslužné, ale oni mají lepší věci na práci.

Mají ovšem pravdu. Kdo by nesouhlasil, že je lepší zůstat ráno v posteli o dvě hodiny déle, strávit dlouhou polední přestávku nad výtečným obědem a večery prožívat v náručí milované bytosti, i když by to znamenalo určité zkrácení příjmu?

Proto jsem se také přestěhoval do Francie. Byl jsem zaměstnancem britské firmy, která mě pravidelně povyšovala a platově mi zlepšovala, a mně se to líbilo, ale pak jsem si povšiml, že nemám žádné volné víkendy ani večery a že už si skoro nepamatuji, jak vypadá má přítelkyně. To poslední bylo hlavně proto, že jsem denně po práci nasával tolik, že jsem ze všeho měl dost mlhavý dojem.

Přijal jsem tedy zaměstnání ve Francii: menší zodpovědnost, menší stres, menší plat, a hned jsem se sžil s francouzskou filozofií: tvrdá práce je vhodná jen pro natvrdlé.

Très long weekend

Pohlédnete-li na francouzský kalendář, získáte asi dojem, že tady skoro nikdo nikdy nepracuje. Když v pátek odpoledne zavoláte do nějakého podniku, dojem se vám potvrdí. Francouzští pracující mají tyto dny pracovního klidu: Nový rok, Pondělí velikonoční, První máj, výročí konce druhé světové války (8. května), svátek Nanebevstoupení, Pondělí svatodušní (slaví se první pondělí v červnu), výročí dobytí Bastily (14. července), svátek Nanebevzetí Panny Marie (15. srpna), svátek Všech svatých (1. listopadu), výročí příměří roku 1918 (11. listopadu) a Boží hod vánoční. Když se stane, že 1. a 8. května připadne na víkend, neposkytuje se za svátek náhrada. Když však připadnou na úterý, pracující si berou v pondělí tak zvaný „pont“, přemostění, kterým vznikne hodně dlouhý víkend. První a druhý květnový víkend pak trvají čtyři dny, k tomu ještě Nanebevstoupení (v druhé polovině května nebo první polovině června) a Svatodušní pondělí, což vám dohromady dá čtyři dlouhé víkendy během šesti týdnů. Když to některý rok opravdu vyjde, Francouzi mají v květnu a červnu tolik volných dnů jako Američani za celý rok, a k tomu ještě skoro celou dovolenou.

Většina Francouzů zaměstnaných na plný úvazek má pět týdnů dovolené za rok. Někdy je to i víc; na mém posledním novinářském místě jsme dostávali 37 dní ročně, tedy sedm a půl týdne, nepočítaje ovšem státem uznané svátky.

Tahle dovolenková politika v kombinaci s heslem „Pracuji, abych žil, nežiji, abych pracoval“ ústí ovšem do všeobecně nepevné pracovní morálky. Od pátečního poledne už Francouzi myslí jen na víkendové aktivity. V květnu je už prakticky letní sezona, nebudeme se tudíž nějak zvlášť pachtit.

Avšak pracujete-li s Francouzi, nevznikají z toho vážnější pro-

blémy. Když pracují, dělají to snaživě a mají výsledky. Jenom je třeba požádat je v pravý čas. Nezkoušejte to kdykoli mezi dvanáctou a druhou nebo v pátek po jedenácté ani mezi 1. květnem a 31. srpnem. Je to skutečně takhle jednoduché.

Bože, zachovej pětatřicetihodinový týden

Od roku 2000 mají ve Francii pětatřicetihodinový pracovní týden. Do té doby to bylo třicet devět hodin. To však neznamená, že by všichni odcházeli domů o hodinu dřív. Každý zaměstnavatel si mohl vyjednat podmínky se svými zaměstnanci. Někde mají pět sedmi-hodinových dnů, jinde ubrali půl dne jednou za týden nebo celý den jednou za čtrnáct dní.

Můj zaměstnavatel to vyřešil formou dovolené, přidal nám dvaadvacet dnů za rok. Měl jsem tedy 59 dní dovolené plus 11 svátků, celkem čtrnáct týdnů dovolené za rok. Bez jakékoli újmy na mzdě, samozřejmě. Když jsem se tím chlubil svým přátelům a přibuzným, vlny závidosti se vzdouvaly v Lamanšském průlivu i na širém moři. (Jako typický anglosaský nevděčník jsem se právě v té době rozhodl, že budu psát legrační knihy o Francouzích a o životě ve Francii.)

Ačkoli si zaměstnavatelé mysleli, že účelem této úpravy pracovní doby je vyvolat zhroucení francouzské ekonomiky, pravým záměrem státní správy bylo zvýšit počet pracovních míst. Snížíte-li délku pracovní doby o desetinu, budete potřebovat zvýšit stavy o deset procent zaměstnanců. Firmám za takový nárůst slíbili dotace a vláda doufala, že dojde k vytvoření 700 000 nových pracovních míst.

Bylo to snadno proveditelné na pracovištích, kde mnoho lidí koná stejnou práci, ale já jsem pracoval pro časopis, kde nás bylo celkem deset. Abychom nahradili ztracené pracovní hodiny jediným novým zaměstnancem, musel by strávit deset procent svého času jako redaktor, 20 procent jako autor, 20 procent jako grafik atd. A tak jsme nového zaměstnance nenajali a přistoupili jsme na myšlenku, že všichni budeme pracovat o deset procent efektivněji.

To není vůbec nic těžkého, vynese-li vám to ročně dvaadvacet dní dovolené navrch.

Zpráva Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj udává, že mezi roky 1996 a 2002 stoupla produktivita práce ve Francii o 2,32 procenta, kdežto ve zbytku EU jen o 1,44 procenta. Z tohoto období spadají první čtyři roky do let s 39hodinovou pracovní dobou. Kdybyste se podívali jen na roky 2000-2002, po zkrácení pracovního týdne, byl by rozdíl ještě markantnější.

Jak už jsem řekl, Francouzi pracují, aby žili. Přesněji řečeno, pracují, aby mohli jet na dovolenou. Francouz se v práci nepřetrhne, aby byl vyhlášen vzorným zaměstnancem za uplynulý měsíc a aby dal jeho fotografii na nástěnku. Avšak slibte mu zlepšení životní úrovně a bude pracovat jako ďas.

„Anglosaští“ ekonomové vám namítnou, že takový pracovní týden by v jejich zemích vedl k rozvratu a zkáze, a mohli by v té věci mít pravdu. Mezi Francouzi a anglicky mluvícími národy je totiž jeden velký rozdíl. Když ve Francii nastane dlouhý víkend, Francouz usedne do svého francouzského auta, naplní je francouzským benzinem a jede na francouzskou pláž, do francouzských hor nebo na francouzský venkov, kde stráví tři nebo čtyři dny požíváním francouzských potravin a pitím francouzského vína. Kdežto obyvatel Velké Británie za stejných okolností odletí irským letadlem do Bulharska.

Francouzi také cestují do zahraničí, a hodně, ale většinu peněz utratí doma. Vypadá to jako paradox, ale je to tak: dlouhé víkendy prospívají francouzskému národnímu hospodářství.

Zanikne pětatřicetihodinový pracovní týden?

Před časem však vláda umožnila podnikům, aby podle vlastního uvážení pětatřicetihodinový týden zrušily; stalo se tak pod tlakem zaměstnavatelů, kteří protestovali, že platí plný plat lidem, kteří pracují na částečný úvazek, a pravicových politiků tvrdících, že anglosaský model tvrdé roboty šlechtí ducha. Všichni ovšem věděli,

že každý pokus o zkrácení práv a vymožeností vede k celonárodním stávkám, a proto se k provádění přistupuje s vpravdě francouzským taktem. Zaměstnavatelé si musí návrat k devětatřicetihodinovému týdnu se svými zaměstnanci vyjednat, a v případě jejich souhlasu jim musí ty čtyři přidané hodiny řádně *proplatit*. Jinými slovy, musí jim přidat deset procent na mzdě.

A to se pokládá za vítězství podnikatelů?

Sloužím vlasti

Nejuvolněnější pracovní morálku mají státní zaměstnanci, tak zvaní *fonctionnaires*. Francouzský komik Coluche říkával: „Moje máma byla *une fonctionnaire*, a tatík taky nic nedělal.“

Mezi státní zaměstnance se počítají učitelé, policisté, nemocniční personál, hasiči, úředníci státní správy a výzkumníci ve státních ústavech. Poštovní a dopravní zaměstnanci nejsou považováni za *fonctionnaires*, ale mají podobné výsady a je jich tolik, že se s nimi rovněž musí zacházet ohleduplně.

Podle oficiálních statistik jsou ve Francii 3,3 milionu *fonctionnaires*. Jeden časopis však nedávno odhadl, že státních zaměstnanců a lidí jim podobných je asi čtvrtina všech pracujících, kolem 6 milionů. Ať už je jejich počet jakýkoli, pokusy zasahovat do systému veřejné správy jsou nebezpečné pro kteroukoli vládu. Ohlásí-li pokus reformovat školství, do stávký vstoupí nejen nějaký ten milion zaměstnanců, ale také žádný student si nenechá ujít příležitost k bouřím, které jsou jim zároveň přípravou na praktický život.

Nejméně výkonní státní zaměstnanci to často dotáhnou nejdále. Jedinou možností, jak se zbavit neschopných pracovníků, je přeložit je na místa, kde budou na obtíž většímu úřadu nebo oddělení.

Podobně je tomu i se sekretářkami ve veřejné správě. Jeden můj známý, výzkumník pracující ve státním sektoru, měl sekretářku, která si do kanceláře přinesla televizní přijímač, aby mohla odpoledne sledovat své oblíbené dabované americké seriály. Stěžoval si řediteli

ústavu, který mu vysvětlil, že se s tím nedá nic dělat. Kdyby jí to nedovolili, ostatní sekretářky vyhlásí stávkou. Můj známý pak trpěl dva roky, než našel jiného výzkumníka, který zkoumal tak málo, že si půl roku ani nevšiml, že jeho sekretářka odešla do důchodu. Sekretářka s televizí pak byla přeložena k němu a můj známý si směl najít náhradu.

Nebo chce-li například ředitel školy vyhodit učitele, který každou hodinu jen promítá DVD, z oběda se vrací v podroušeném stavu a z dovolené přijíždí dva týdny po začátku školního roku, jediným způsobem je nabídnout mu místo v nějaké žadanější části země. Strávil jsem rok jako výpomocný učitel angličtiny na lyceu v Perpignanu, kde sice bylo několik učitelů, kteří se snažili svým žákům něco vštípit, ale byli tam i tací, které zajímalo jen lyžování v Pyrenejích a vodní sporty ve Středozemním moři. Typický byl učitel, který pravidelně pouštěl studentům Chaplinovy grotesky (ohromné cvičení v angličtině), seřval je, ať jsou zticha, a šel si do sborovny zakouřit. *Très éducatif*. Ředitel se ho nemohl zbavit jinak než přeložením do Saint-Tropez.

Tito státní zaměstnanci se brání tím, že mají sice zaručené stálé místo, ale zato malý plat a mizivé vyhlídky na postup. Ale asi to není tak špatné, soudě podle zájmu o místo sekretářky ve státním ústavu pro výzkum populace, na které nebyl podmínkou ani bakalářský diplom; hlásilo se přes osmdesát uchazeček, některé s doktorským titulem.

Místo bez stresu a bez zodpovědnosti je ideál, který není bez půvabu pro žádného Francouze.

Naši hoši dostanou příležitost

Po tom všem, co jsme tu řekli o jejich pracovní nemorálce, se člověk musí divit, že ti Francouzi vůbec něco dokáží. Jenže dokáží: staví pořád nějaké mosty, dálnice, železniční trati, celá nová města, bez zbytečných okolků a nevídanou rychlostí.

Částečně je to umožněno tím, že mnoho nedají na protesty eko-

logů. Že pár neostříhaných mladíků v sandálech někde objímá stromy a nepřeje si, aby jejich oblíbené údolí přeřala trať TGV? Lidi se potřebují rychle dostat na pláž a do hor, a trať se postaví za dobu, která by v Anglii stěží stačila na stanovení termínu pro zahájení prodání projektu environmentální studie.

Druhý důvod je, že důležité stavební projekty se zadávají stylem „malá domů“. Srovnáme si situaci s francouzským a anglickým národním stadionem. Francouzi se rozhodli postavit si nový stadion pro mistrovství světa 1998, zadali práce francouzským firmám, a měli to hotové v lednu, šest měsíců před zahájením soutěže. V Anglii usoudili, že potřebují nový stadion, zbourali starý, stavbu svěřili australské firmě (tedy svým odvěkým soupeřům) a okamžitě ztratili jakoukoli kontrolu nad náklady a termíny. Stavba byla dokončena se zpožděním a byl z toho nejdražší fotbalový stadion v historii lidstva.

Vive la méthode française!

Nevýkonná výkonnost

My Anglosasové si ustavičně vytyčujeme různé cíle a závazky. Sice je málokdy splníme, ale máme z toho dobrý pocit řízené cílevědomosti. Pyšníme se tím, že jsme navýšili počet denních úkolů o deset procent; devadesát procent sice nesplníme, ale zato si zítra vytyčíme mnoho dalších cílů a tím zlepšíme svoji úkolovací výkonnost a vytvoříme množství barevných grafů pomocí Powerpointu.

Francouzi si nedávají tolik cílů, a to ze dvou důvodů.

Za prvé, znechutili jim to ve škole. Ve francouzské škole je každá jednotlivá věc úkolována a oznámkována body od nuly do dvaceti. Když dokončí svoje formální vzdělání, jsou totálně traumatizováni bodovým systémem a stanovením cílů.

Za druhé, netroufají si dát si příliš mnoho závazků, protože vědí, že je nesplní. (S fotbalovým stadionem to byla jiná věc, tam jim ten termín stanovila FIFA.) Ačkoli nemají vytyčené cíle, nejsou méně výkonní.